

Уявлення про майбутню родину дітей заробітчан

Крупник Іван Романович, канд. психол. наук (Doctor of Philosophy), старший викладач кафедри загальної та соціальної психології Херсонського державного університету, Україна

Дослідження сім'ї та її вплив на особистість дитини розглядали вітчизняні та зарубіжні автори. Водночас залишається не розкритим важливий аспект психічного життя дитини, що проживає у дистантній, функціонально неповній родині, а саме особливості її уявлень про майбутнє сімейне життя.

Відсутність одного чи обох батьків є деприваційною ситуацією, в яку потрапляють діти. Одним із наслідків відсутності батьків є викривлення та затримка розвитку уявлень про свою майбутню родину. Через це можливі проблеми у майбутньому сімейному житті, цілком виправдано з наукової точки зору розглядати у контексті родинної депривації. Це припущення підтверджується дослідженнями впливу сімейної депривації в інтернатах. Класичні дослідження впливу сімейної депривації на особистість дітей, які позбавлені батьківського піклування, Дж. Боулбі, Д. Віннікотта, Й. Лангмейера, З. Матейчика, Н. Толстих, І. Фурманова та роботи сучасних науковців Я. Гошовського, О. Кікінежді та інших, обґрунтовують труднощі та нестійкість сімей, утворених вихованцями дитячих будинків, впливом родинної депривації [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7].

Метою нашого дослідження було визначити особливості уявлень про майбутню сім'ю підлітків, батьки яких працюють за кордоном. Об'єкт дослідження – уявлення особистості про майбутнє сімейне життя. Предмет дослідження: особливості уявлень про майбутнє сімейне життя дітей трудових мігрантів. Гіпотеза дослідження: сімейні уявлення дітей з сімей трудових мігрантів відрізняються від уявлень дітей з повних функціональних сімей, та від образу майбутньої сім'ї у дітей, позбавлених батьківського піклування,

оскільки фактор сіменої депривації діє на них епізодично. Найбільш прогнозовано відчують вплив родинної депривації діти, які виховуються поза родиною. На відміну від дітей-сиріт, категорія, яка не входить в сферу впливу родинної депривації – діти з повних функціональних сімей. Умовно кажучи, між двома цими полюсами знаходяться діти з родин трудових мігрантів. На формально повні, але дисфункціональні дистантні сім'ї трудових мігрантів, депривація починає діяти спочатку внаслідок фізичної відсутності батьків, але поступово у її членів накопичуються багато психологічних проблем.

Для дослідження особливостей сімейних уявлень нами були використані: авторська анкета розроблена з метою отримання необхідної інформації для окреслення можливого ступеню родинної депривації, такою як: визначення типу родини (повна, неповна або дистантна), хто з батьків від'їжджає на працю, кількості часу відсутності батьків в країні та присутності, з ким дитина залишається; опитувальники «Превентивна задоволеність шлюбом» С.В. Ковальова, «Вимір установок у подружжя» Ю.Є. Альшиної, тест «Ваша потреба у дітях»; проєктивні методики твір-оповідання «Моя майбутня сім'я» та малюнок «Моя майбутня сім'я». При відборі психодіагностичних методик враховувалась їх можливість охоплення всіх сторін сімейних уявлень.

До загальної вибірки увійшли діти підліткового віку 13-14 років у кількості 194 осіб. У дослідженні брали участь 88 дітей трудових мігрантів, з них 48 дівчат та 40 хлопців; діти з повних родин – 63 підлітка, з них 38 дівчат та 25 хлопців; діти позбавлені батьківського піклування – 43 дитини, з них 25 дівчат та 18 хлопців.

Дослідницько-експериментальною роботою були задіяні як регіони, відносно нещодавно охоплені міграційною епідемією (Південь України), так і регіони, в яких трудова міграція більш поширена, та має давню історію (Закарпаття та Західна Україна), хоча і з іншими реаліями, оскільки попередні міграційні хвилі у більшості, охоплювали родини цілком, а не окремих їх членів.

Аналіз результатів. За результатами анкетування було виявлено, що:

- по-перше, все частіше працювати за кордон їде мати або навіть батьки разом, що зі зрозумілих причин є ще більшим деструктивним фактором для виховання дитини, ніж коли трудовим мігрантом є тільки батько. У 64 підлітків з родин заробітчачан, за кордоном працює батько, але у досить великої частини з родин заробітчачан, трудовим мігрантом є мати, або і батько і мати (10 та 14 родин відповідно).

- по-друге, термін перебування мігрантів за кордоном великий, а час знаходження в Україні дуже короткий. Такий ритм життєдіяльності родини має негативні наслідки для взаємодії з дитиною: втрачається взаєморозуміння, значущість батьків зменшується, короткі зустрічі можуть бути наповнені конфліктами та непорозумінням. Як правило, терміни праці батьків опитувані визначають в 2 – 4 місяці та півроку.

Порівняльний аналіз показників отриманих за допомогою психодіагностичних методик, дав змогу виявити значущі розбіжності. Розбіжності стосуються насамперед, уявлень про майбутню сім'ю взагалі. У порівнянні з дітьми з повних функціональних родин, образ майбутньої сім'ї у дітей трудових мігрантів інфантильний, не цільний та суперечливий в аспекті ставлення до появи та догляду за дітьми. Неконгруентність уявлень стосується обов'язковості появи дітей у родині при одночасному знеціненні важливості їх ролі. Ставлення до власної майбутньої родини позначаються на рівні превентивної задоволеності шлюбом. З'ясовано, що існують протиріччя між бажанням раннього початку подружнього життя (тобто бажаності шлюбу) та порівняно невисокою превентивною задоволеністю ним. Існує значна частина серед дітей мігрантів, які налаштовані негативно до розлучення, особливо у порівнянні із уявленнями про розлучення у дітей з функціональних родин.

У респондентів з родин заробітчачан існують особливості поглядів на виховання, в аспекті доцільності вкладання сил у виховання та догляд за своєю дитиною, невпевненість у своєму виховному потенціалі.

Виявлені у дослідженні особливості сімейних уявлень були використані при розробці психологічного тренінгу «Робота із сімейними уявленнями

підлітків як шлях до зменшення родинної депривації», який впроваджено у практичну роботу шкільних психологів м. Херсона як складова програми психологічного супроводу дітей трудових мігрантів.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у ґрунтовному вивченні факторів, які впливають на особливості уявлень дітей трудових мігрантів про майбутнє сімейне життя та розробці на цій основі психологічного супроводу підлітків даної категорії.

Список використаних джерел

1. Боулби Д. Создание и разрушение эмоциональных связей / Д. Боулби. – М.: Академический Проект, 2004. – 232 с.
2. Винникотт Д. Семья и развитие личности. Мать дитя / Д. Винникотт. – Екатеринбург : Литурга, 2004. – 400 с.
3. Гошовський Я.О. Психолого-педагогічні основи ресоціалізації депривованих підлітків : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Я.О. Гошовський. – К, 2009. – 43 с.
4. Кікінежді О. М. Особливості гендерної соціалізації депривованого юнацтва: навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / О.М. Кікінежді, О.Б. Кізь. – Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2004. – 173 с.
5. Лангмейер Й. Психическая депривация в детском возрасте / З. Матейчик, Й. Лангмейер. – Прага: Авиценум, 2009. – 162 с.
6. Толстых Н.Н. Сравнительное изучение отношения к будущему у подростков, воспитывающихся в семье и вне семьи // Возрастные особенности психического развития детей [Под ред. И.В.Дубровиной, М.И.Лисиной]. – М., 1982. С.111–122.
7. Фурманов И.А. Психологическая работа с детьми, лишенными родительской опеки [Книга для психологов] / И.А. Фурманов, А.А. Аладьин, Н.В. Фурманова. – Минск: Тесей, 1998. – 224 с.